

KOVÁCS I. Gábor

Párhuzamos (testvéri) tudósi életpályák és elhajlásuk a pártállamban

A Szádeczky-Kardoss testvérpár: a jogász-
közgazdász Tibor és a geológus Elemér életútja

A magyarországi tudáselittel, illetve annak meghatározó csoportjával foglalkozva állítottuk össze a polgári korszak (1848–1944) idején működött egyetemi tanárok listáját. Hamar feltűnt, hogy az 1044 fős listán négy Szádeczky-Kardoss van. Ez a család egyértelműen a társadalmi középhez, s azon belül is a református felekezeti-művelődési tömbhöz tartozott. Ezt a történetileg kiformalódott alakzatot a református kollégiumok, s a hozzájuk kapcsolódó parókiák, a partikuláris közép- és kisiskolák rendszere élte, s egy szociológiailag megragadható hálózat hordozta, központjában a kisnemességgel összeszövődött papi renddel. Ennek a tömbnek fontos tényezője volt a regionalitás, amelynek szervező erői az iskolaközpontok és az egyházkerületek voltak. A családfájukat az Árpád-korig visszavezető, eredetileg Trencsén megyei szádecsenei Szádeczky birtokos nemes családnak az a református ága, amelyből az egyetemi tanárok származtak, még a 18. század elején telepedett le Abaúj megyében, a tiszáninneri református egyházkerületben, a sárospataki református kollégium vonzáskörzetében. A nemesi dominanciájú Fülökércsen élő kurialista nemes, Szádeczky János a reformkorban döntött úgy, hogy taníttatja a fiait, követve az alsóbb nemességnek a 18. század utolsó harmadától egyre erősödő rétegstratégiáját. A birtokaprózódás ellenére így megőrizhette, sőt emelhetette családjá stáuszát. 1824-ben született Sámuel fiát is így vitte fel a sárospataki kollégiumba. Sőt a gimnáziumi évek után Sámuel az eperjesi evangélikus kollégiumban jogot is tanult, német nyelvtudását is megerősítve. Mivel a szabadságharcot honvéd tüzér hadnagyként harcolta végig, bujdosnia kellett. Később visszatért Sárospatakra teológiát tanulni, s 1854-től negyven évig az abaúji egyházmegyében lévő 4-500 lelkes nyakas, kálvinista falu, Pusztafalu lelkésze volt. Romantikus körülmények között feleségül vette ivanóczy Kanóczy Johannát, a fiatalon elhunyt Kanóczy András, gálszécsi református lelkész árva leányát, akit a Pusztafaluhoz közeli Kolbászában lakó rokonai, egy birtokos nemes család nevelt fel.

A művelt, nyelveket beszélő tüzes hazafi, Szádeczky Sámuel tiszteletes és a finom lelkű Kanóczy Johanna házasságából 1857 és 1878 között 11 gyerek született, akik közül nyolcat neveltek fel a hegyektől körülzárt, a Nagy-Milic tövében fekvő Pusztafalu nem éppen gazdag parókiáján. A két lány református lelkészhez ment férjhez. A fiúkat az ekkor még iskola nélküli faluban az apjuk kezdte tanítani. Tízévesen mentek a sárospataki kollégiumba, aztán a gondos és ambiciózus apa Igló híres evangélikus gimnáziumába adta őket német szóra, illetve a fővárosba, a református gimnáziumba. Az első három fiú tudományos pályára lépett. (A többiek is egyetemet végeztek). Az 1859-ben született Lajos a budapesti egyetemen kezdte a történelem-latin szakot, majd állami ösztöndíjjal bécsi intézetben sajátította el a modern, összehasonlító forráskritikát. 24 évesen egyetemi magántanár, 29 évesen az MTA tagja, s 32 évesen, 1891-ben a kolozsvári tudományegyetem magyar történelem tanszékének nyilvános

rendes tanára lett. Erdély és a székelyek történetének emblemikus kutatója volt. Az 1860 végén született Gyula Budapesten szerzett természettan-vegytan szakos tanári oklevelet, állami ösztöndíjjal Párizsban tanult, 1891-ben 31 évesen lett a közettan magántanára, s 1896-ban 35 évesen nevezte ki a király a kolozsvári egyetem ásvány-földtan tanszékére nyilvános rendes egyetemi tanárnak. A modern közettan művelője, s Erdély geológiai viszonyainak első nagy kutatója lett. Az impériumváltás után is Kolozsváron maradt, mert nem akarta feladni életprogramját, az erdélyi föld kutatását. Az 1871-ben született Béla Budapesten teológiát és bölcsészkart végzett, kolozsvári egyetemi könyvtárőr, majd szegedi egyetemi könyvtárigazgató lett, s történeti és egyháztörténeti tanulmányokat írt. A következő nemzedékből az ő fia, Szádeczky-Kardoss Samu klasszika-filológus is egyetemi tanár lett 1962-ben Szegeden. Írásunk főszereplői azonban a kolozsvári geológus professzor, Gyula fiai, Tibor és Elemér, akik már a polgári korszakban egyetemi tanárok lettek. A családi házban és a kolozsvári református gimnáziumban kitűnő alapokat, biztos nyelvtudást kaptak, kitartó munkára és a tudomány szenvedélyes szeretetére szocializálódtak. Ők is nagyon fiatalon jutottak egyetemi katedrára, s mire 1945-ben elkezdődött a rendszerváltás, már mind a ketten szép tudományos sikereket értek el, s megbecsült, erejük teljében levő tudósok voltak. Addig majdnem párhuzamosan sikeres pályájuk azonban 1945-től lassan kezdett elhajolni, s a pártállam kiépítésétől kezdve már radikálisan különbözni. Szádeczky-Kardoss Elemér pályája merészen ívelt felfelé, Szádeczky-Kardoss Tiboré viszont gyorsan hanyatlott. A következőkben e két tudományos pályát mutatjuk be.

Szádeczky-Kardoss Tibor az abaúji református lelkészcsaládból jövő Szádeczky-Kardoss Gyula kolozsvári egyetemi tanár, geológus és a jómódú budapesti kereskedőcsaládból származó Molnár Jolán öt gyermeke közül negyedikként született 1898. december 18-án Kolozsváron. 1909-ben, mint minden fiútestvérét, őt is a kolozsvári református gimnáziumba írták be. Már ekkor azt jegyezték be az iskola anyakönyvébe, hogy a magyaron kívül németül és franciául is beszél. Érettségi után 1917-ben a helyi egyetem jogi karának hallgatója lett. A román csapatok 1918 karácsonyi kolozsvári bevonulása után a Ferenc József Tudományegyetemen az 1918–1919-es tanév második félévében még folyt az oktatás, május közepén azonban a román hatóságok katonai erővel átvették az egyetemet. A magyar egyetem ellehetetlenülése miatt a professzorok többsége Magyarországra távozott. A diákok egy része követte a tanárokat, így Szádeczky-Kardoss Tibor is Budapestre jött. A pozsonyi és a kolozsvári menekült egyetemek tanárai nehéz körülmények között Budán közösen kezdték el az 1919–1920-as tanév második szemeszterét. Itt folyt az oktatás az 1920–1921-es tanév mindkét félévében is, mielőtt a kolozsvári egyetemet a jogfolytonosság fenntartásával 1921. október 10-én Szegeden meg nem nyitották. Szádeczky még Budapesten szerezte meg az abszolutóriumot 1921. június 21-én. Azonban már ezt megelőzően munkába állt. 1920. október 10-től tisztviselő lett a Magyar Általános Hitelbank budapesti központjában.

A banktisztviselői munka mellett, bizonyára a családból hozott tudományos szenvedély miatt is kitartóan folytatta azt a tudományos munkát, amelyet egyetemistaként elkezdett. Ugyanis már hallgató korában pályadíjat nyert népességstatisztikai dolgozatával. A menekült egyetemek budai kurzusain már hallgathatta Laky Dezsőnek (1887–1962), a pozsonyi egyetem népességstatisztikai magántanárának előadásait. Laky 1921 szeptemberétől lett a Szegedre települt egyetem jogi karán a statisztika nyilvános rendes tanára. Szádeczky az ő tanítványául szegődött, s nála szerzett 1922-ben summa cum laude minősítéssel államtudományi doktorátust. A továbbiakban is a két világháború közötti időszak egyik legnagyobb statisztikusának, a magyarországi társadalomstatisztika és az üzemgazdasági statisztika

ka megteremtőjének támogatásával folytatta tudományos munkáját. Több kisebb írása után 1924-ben jelent meg első önálló munkája: A világháború hatása Magyarország népesedésére (1925-ben ez németül is megjelent a müncheni *Allgemeines Statistisches Archiv*-ban). A közös munka révén volt módja Laky professzornak – amint azt később tanítványa 1930-as habilitációs bírálatában írta – „közvetlenül és állandóan meggyőződést szerezni arról a tudományos elmélyedésre való készségről és lankadatlan szorgalomról”, amely a fiatal bankhivatalnokot jellemezte. „A közvetlen érintkezések során szerzett kedvező impressziók vezettek arra”, hogy amikor Laky Dezső 1926 őszén a műegyetem alkalmazott közgazdaságtan és statisztika tan-székének professzora lett, akkor Szádeczky-Kardoss Tibort választotta meg tanársegédévé. Így lett Szádeczky a bankhivatalnoki pályát odahagyva a műegyetem 1926. szeptember 1-től 1928. augusztus 31-ig kinevezett tanársegédje a X. fizetési osztályban. 1928-tól egy évig a IX. fizetési osztályba sorolt tanársegéd volt havi 177 pengő fizetéssel, plusz 192 pengő negyedévi lakáspénzzel. Majd, egyébként gyorsan emelkedve, az éppen dékáni tisztséget is betöltő mes-tere támogatásával 1929 júniusától megválasztották határozott időre adjunktusnak a VIII. fizetési osztályba havi 255 pengő illetménnyel és 303 pengő negyedévi lakáspénzzel.

Az 1926–1927-es tanévben a műegyetem közgazdasági osztályán, mint helyettes az Ipar-politika című főkollégium előadására kapott megbízást. 1927–1928-ban és 1928–1929-ben 1000-1000 pengős belföldi tudományos kutatói ösztöndíjban részesült. Először még banki alkalmazottként kezdett munkáját folytatta a hazai pénzügytörténetéről, majd az ipari munkabérek alakulását vizsgálta nemzetközi összehasonlításban. 1929–1930-ban két féléves állami ösztöndíjjal Párizsba utazott, ahol a francia főváros pénzügyeit vizsgálta, amiről részletes tanulmányt írt. A tanulmányutat felhasználta a francia tudományos körökkel való kapcsolatok építésére is. Meglátogatta a francia és belga nagyvárosokon kívül Londont és Münchent is. 1930. június 26-án megházasodott. Szily Verát vette feleségül, nagyszigethi Szily Kálmán (1875–1958) műegyetemi tanár, akadémiai levelező tag leányát. Szily Kálmán 1927-től 1930 nyaráig a műegyetem rektora volt. 1930 augusztusától a kultuszminisztériumban címzetes államtitkárként vezette az egyetemi és főiskolai ügyosztályt. 1932-től 1941-ig pedig, mint a tárca államtitkára, a felsőoktatási politika operatív irányítója volt Hóman Bálint miniszter mellett.

Szádeczky-Kardoss Tibor még házassága előtt, 1930 februárjában benyújtotta kérvé-nyét a műegyetem tanácsához, amelyben magántanári képesítésért folyamodott a Gazdasági statisztika című tárgykörből. A tanács március 21-én a személyes minősültséget megadva a téma kiváló szakértőit, Laky Dezsőt és Heller Farkast (1877–1955), a nemzetgazdaságtan és pénzügytan nyilvános rendes tanárát kérte fel Szádeczky tudományos munkásságának megbíráására. Mindketten a jelölt két nagyobb önálló munkáját elemezték részletesebben. *A magyarországi pénzügytörténet fejlődése* című, 212 oldalas mű a Magyar Közgazdasági Társaság rangos *Közgazdasági Könyvtár* sorozatában jelent meg 1928-ban. A bírálatok elismerően szóltak arról, hogy Szádeczky a hitelügy történetét keretként használva bemutatta a szoros összefüggést az ország közgazdaságának és pénzügytörténetének fejlődése között. Azt írta, hogy „A múlt század első felében a még teljesen agrárjellegű Magyarországnak fokozatosan modern kapitalista rendszerű orszaggá való átalakulását részben a pénzügytörténet tevékenységének köszönhetjük.” Vizsgálta a bankkoncentráció, a titkos tartalékok és a külföldi tőke kérdését. Utóbbi pozitív szerepéről úgy vélekedett, hogy „Magyarország gazdasági fejlődését, fellendülését kétségtelenül részben annak köszönheti, hogy a tőkeszegény ország gazdasági élete számára a külföldi tőke bőségesen rendelkezésre állott.” Legértékesebbnek, leginkább újszerűnek azonban mindkét bíráló a pénzügytörténet érdekességeinek vizsgálatát tartotta, amelyhez komoly tudományos alapon addig senki sem nyúlt. Az erre vonatkozó nemzetköz-

zileg is egyedülálló statisztikákat Szádeczky gyűjtötte össze három mintaévre: 1910, 1914, 1924. A pénzintézetek érdekeltségi körének erőteljes kibővülését állapította meg a gazdasági élet minden ágában, de főleg az iparvállalatoknál, s ebben a nagybankoké volt a vezető szerep. Azt prognosztizálta, hogy ezek a tendenciák tovább fognak erősödni. Úgy ítélte meg, hogy a tőkeszegénységgel magyarázható a bankok ipari szerepvállalása Magyarországon, s a pénzintézetek és az ipar közötti szoros kapcsolat segítette Magyarország industrializálódását.

Szádeczky másik, részletesebben elemzett munkája *Adalékok a budapesti ipari munkabérek statisztikájához* címmel 351 oldalon jelent meg a *Statisztikai Közlemények* sorozatban. Ennek a munkának az elkészítésével a székesfővárosi Statisztikai Hivatal igazgatója, Illyefalvi Lajos bízta meg a már jó hírű fiatal kutatót, akinek itt rendkívül nehéz módszertani kérdéseket sikerült mintaszerűen megoldania. Laky egyenesen az első modern magyar munkabér statisztikai műnek nevezte, amelyben Szádeczky a munkabér statisztika elméleti megalapozását is szépen kifejtette. Heller is nagy értéknek tartotta, hogy a dolgozat a reálbérekkel és a munkabér-adatok nemzetközi összehasonlításával is foglalkozik. Laky az írás központi gondolatának nevezte azt, hogy „a névleges munkabérek a lehetőségekhez képest számítassanak át reál-munkabérekre”. Szádeczky foglalkozott a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal reálmunkabér-indexszámaival is, s úgy vélte, a módszer tökéletesítése nem csak a tudományos kutatás, hanem a szociálpolitikai célkitűzések szempontjából is fontos. Az egyöntetű elismerő véleményes jelentéseket a Műegyetemi Tanács 1930. november 12-én jóváhagyta, a kollokviumot elengedte, s csak a próbaelőadást kellett megtartani. December 3-án a műegyetem Szádeczky-Kardoss Tibor műegyetemi adjunktust Gazdasági statisztika című tárgykörből műegyetemi magántanárrá képesítette, amelyet a minisztérium meglepő gyorsan, december 10-én Szily Kálmán államtitkár aláírásával megerősített.

Szádeczky, mint adjunktus és magántanár a következő években is intenzív tudományos munkát végzett a gazdasági statisztika újabb területein. 1932-ben a Kenéz Béla emlékkönyvben jelent meg nagyobb tanulmánya: *A munkanélküliségi statisztika módszerei és főbb tanulságai Magyarországon*. A problémát, amelyet a gazdasági válság élezett ki Magyarországon, ő vizsgálta először, de nemzetközileg is csak néhány évvel korábban kezdték el az erre vonatkozó módszeres adatgyűjtést. 1933-ban a *Közgazdasági Szemle* hozta a Magyar Közgazdasági Társaságban 1932. december 15-én tartott, *A közterhek alakulása Csonka-Magyarországon* című előadását. Ez volt az első nagyobb adóstatisztikai dolgozata. Végkövetkeztetése az volt, hogy szükséges az adó- és illetékrendszer megreformálása a közterhek igazságosabb és arányosabb elosztása, hogy a túladóztatás megszűnjön, a gazdaság egyensúlyba kerülhessen és az életszínvonal emelkedhessen. Szintén 1933-ban jelent meg elemzése a *Statisztikai Közleményekben* *A lakbérviszonyok alakulása Budapesten* címmel. Írásait rendre kiadták németül vagy franciául, leggyakrabban a müncheni *Allgemeines Statistisches Archiv*ban illetve a Statisztikai Társaság *Journal de la Société Hongroise de Statistique* című idegen nyelvű folyóiratában. Több írása angol, olasz, svéd illetve finn nyelven is megjelent. Meghatározott időre szóló adjunktusi megbízatását többször meghosszabbították, utoljára 1934. szeptember 1-től 1937. augusztus 31-ig. Ennek kitöltésére azonban már nem volt szüksége, mert kedvezőbbben alakultak a lehetőségei.

A debreceni tudományegyetem jogi karán a közgazdaságtan és pénzügytan tanszék még 1931-ben megüresedett, s a gazdasági válság miatt bevezetett pénzügyi restriktció következtében évekig nem lehetett betölteni. Hóman Bálint miniszter ráadásul 1934-ben az addigi 13 tanszék helyett csak 11 tanszék fennmaradását engedélyezte a karon. Időközben azonban a betöltött tanszékek száma tízre csökkent, s a kar úgy döntött, hogy az 1931 óta helyettesekkel ellátott közgazdaságtan és pénzügytan tanszéket tölti be, amit a miniszter 1934 decemberében engedélyezett. A kar aktiválta a tanszék betöltésére még 1931-ben létrehozott

javaslattevő bizottságot. A bizottság december 12-én szótöbbséggel a pályázat mellőzésével a meghívás mellett, majd részletes előadói javaslat alapján egyhangúlag Szádeczky-Kardoss Tibor meghívásáról döntött. Az előterjesztés nagy terjedelemben számba vette a figyelembe vehető szakembereket, s a részletes seregszemle után megállapította, hogy pályázat esetén is Szádeczky kinevezését javasolnák. 1935. február 8-án a meghívást az egyetemi tanács is jóváhagyta. A kormányzó 1935. június 30-án írta alá Szádeczky-Kardoss Tibor nyilvános rendkívüli tanári kinevezését (308 pengő havi illetmény, 129 pengő havi lakáspénz, 6 pengő családi pótlék feleség után). Ősszel a kar javaslatára a miniszter a statisztika előadására is feljogosította Szádeczkyt azzal a kikötéssel, hogy azért sem tiszteletdíjra, sem helyettesítési díjra nem tarthat igényt. Szádeczky ezen kívül megbízott előadóként államszámviteltant is tanított. 1935 októberében pedig a műegyetemen is megújította magántanári képesítését (Gazdasági statisztika), sőt ugyanott a Bányászati és iparstatisztika meghívott előadója is lett. Budapesti kötelezettségeit Debrecenből ingázva teljesítette, mert a minisztérium előírásainak megfelelően szolgálati helyére költözött. Feleségével együtt a Nagyerdőre vezető Simonyi út egyik villájában laktak.

1937. június 30-án Hóman Bálint miniszter előterjesztésére megkapta a debreceni tan-székre nyilvános rendes tanári kinevezését is. Igazgatója lett a közgazdaságtani és statisztikai szemináriumnak. Bekapcsolódott a Tisza István Tudományos Társaság munkájába is. Az Egyetemi Diákjóléti Bizottságnak Debrecenbe kerülésétől kezdve alelnöke volt. Tagja lett a Népszerű Főiskolai Tanfolyam és a debreceni Nyári Egyetem rendezőbizottságának. Az 1940–1941-es tanévben a jogi kar dékánjának választották. Egyik volt debreceni tanítványa 2002-ben úgy emlékezett rá, hogy „kiváló megjelenésű, elegánsan öltözködő, a hallgatókkal való érintkezéseiben előzőkeny és segítőkész professzor volt”. Egyetemi előadásai kapcsán azt emelte ki, hogy „gyakran érintett aktuális társadalmi, művelődési, felsőoktatási kérdéseket”. Ahogyan egyetemi előadásait, s korábban műegyetemi éveinek dolgozatait (népesedéspolitika, munkabérek, lakbérek, munkanélküliség), úgy debreceni professzori éveinek publikációit is az jellemezte, hogy aktuális társadalmi-gazdasági kérdésekre keresett választ. Erősen foglalkoztatta az adózás kérdése, a szociálpolitika és a pénzügyi politika kapcsolata, a szociálisan igazságosabb adórendszer. Heller Erik műegyetemi professzor ünnepi kötetében jelent meg 1937-ben *Adóztatás és nemzeti jövedelem* című tanulmánya, amely jelezte Szádeczky következő tanulmányainak problematikáját. 1938-ban a Magyar Statisztikai Társaság szakértekezletet rendezett a nemzeti jövedelem és az adóstatisztika kérdéseiről. Itt hangzott el Szádeczkynek *A nemzeti jövedelem problémái* című felszólalása. A következő évben, 1939-ben, a Tisza István Tudományos Társaságban tartott felolvasása jelent meg a társaság I. osztályának kiadványában *Illetékrendszerünk fejlődése és reformjának kérdései* címmel. Ebben többek között hangsúlyozta, hogy a szociális és a népesedéspolitikai megfontolásoknak az illetékek meghatározásánál is érvényesülnie kell.

Ezekben az években készült írásai közül a legfontosabb az 1940-ben a *Közgazdasági Szemle*ben megjelent hosszú tanulmánya: *Társadalompolitikai és népesedéspolitikai szempontok az adóztatásban*. Hangsúlyozta, hogy a modern államok pénzügyi politikájának fontos eleme a szociális gondolat. Igazságosabb és arányosabb adóteher megosztásra van szükség. Fontosnak tartotta a létminimum sok szempontot figyelembe vevő meghatározását, annak adómentességét, a szociális adópolitikában a népesedéspolitikai szempontok érvényesítését, a többgyermekes családok közvetlen és közvetett támogatását, a nélkülözhetetlen fogyasztási cikkek adómentességét. Szorgalmazta a gazdasági növekedést, a beruházások bővülését akadályozó magas közterhek csökkentését. A különböző tanulmányaiban előforduló szempontok, megközelítések helyet kaptak az egyetemi előadásai alapján 1940-ben kiadott *Pénzügytan* című

jegyzetében, amelyben az állam és egyéb közületek gazdálkodásának alapelveit és szabályait taglalta. A világháború alatt a háború gazdasági következményeivel, a hadigazdaság kérdéseivel foglalkozott. Politikai szerepet nem vállalt, de amint Pogány Ágnes fogalmazott: „A szakma teljes vértetében szólt hozzá kora égető szociális és gazdasági kérdéseihez, s nem félt a gyakorlatba átültethető javaslatoktól”.

A világháború végén, amikor a front Debrecenhez közeledett, Budapestre távozott. 1945 márciusában a jogi kar tanárai közül elsőként érkezett vissza Debrecenbe. 1945. június 26-án a debreceni V. számú Igazoló Bizottság egyhangúlag, feltétel nélkül igazolta. Juhász Nagy Sándor volt ideiglenes nemzetgyűlési alelnök ajánlása alapján a debreceni egyetem Tanárképző Intézetében Politikai, társadalmi és gazdasági ismeretek címen heti két órában előadásokat tartott a demokratikus eszme mibenlétéről, fejlődéséről. A jogi karon 1946 őszén az ő kezdeményezésére szerveztek esti munkástanfolyamot, ahol a Tanulmányi Bizottság elnöke volt. Tagja lett a Tiszántúli Földművelésügyi Tanács Tervgazdasági Szakbizottságának. Igyekezett alkalmazkodni az új korszak szelleméhez. Mégis az 1946. augusztusi létszámcsökkentő B-listázások keretében B-listára tették. Az 1946. november 14-én átvett határozat szerint december 1-től nyugdíjat kellett megállapítani számára. Az egyetemi tanács kezdeményezte a visszavételét, s a helyi Kisgazdapárt hasonló felterjesztését az egyetemi munkástanfolyam kérésére a helyi munkáspártok is aláírták. A miniszter engedélyével a megkezdett félévben Szádeczky ideiglenesen folytathatta működését a jogi kar, de különösen a munkástanfolyam tanulmányi rendjének biztosítása érdekében. 1947. január 20-án 273 forintos nyugdíjáról döntöttek, havi 30 forintos lakbérpótlékkal. Végül Keresztury Dezső kultuszminiszter javaslatára a minisztériumi B-lista revíziós bizottság februárban a korábbi határozatot megsemmisítette, s így a szolgálatba jogerősen visszavették. Egy év múlva, 1948 februárjában újabb támadás indult ellene. Négy névtelen levélben azzal vádolták, hogy az általa írt *Közgazdaságtani jegyzetek* árusításával nyereszkesedik, s hatalmával visszaélve zsarolja a diákokat. A vádhoz veszélyes politikai inszINUÁCIÓKAT is ragasztottak: „mindenki tudja, hogy a professzorságot nem tudásának, hanem fasiszta apósának, Szily Kálmán államtitkárnak köszönheti. A demokratikus ifjúság szociális gondolkodású professzorokat kér.” Az egyetemi tanács bizottsága előtt tisztázódott, hogy alaptalan vádaskodásról volt szó. Amikor azonban az 1948–1949-es tanév végén a debreceni jogi kar megszüntetéséről kormányrendelet született, a hivatalban levő kilenc professzor közül Szádeczky-Kardoss Tibor 51 évesen azok közé került, akiket nyugdíjaztak.

A budapesti tudományegyetem jogi karának előterjesztésére 1949. szeptember 14-én a kultuszminiszter az 1949–1950-es tanévre a jogi karon az államszámviteltan előadásával bízta meg. 1950 februárjában a dékán intézeti tanári (docensi) kinevezésre terjesztette fel. Júniusban le is tette az esküt, s intézeti tanár lett a pénzügyi jogi tanszéken. Egy év múlva, 1951 szeptemberében viszont költségvetési fedezet hiánya miatt kikerült az intézeti tanári beosztásból. Ehelyett a kari könyvtár rendezésével bízták meg. 1952-ben a tudományos minősítés rendszerének szovjet mintára történő átalakításakor ő is kérelmezte a tudományos fokozat odaítélését. 1952. július 31-i dátummal elutasító, de a reményt is felcsillantó választ kapott: „A Tudományos Minősítő Bizottság az ön eddigi munkássága alapján tudományos fokozat odaítélésére irányuló kérelmét nem tartotta teljesíthetőnek. Figyelembe véve azonban eddigi tudományos munkásságát, a Tudományos Minősítő Bizottság hozzájárul, hogy legközelebbi jelentős tudományos munkájával közvetlenül a tudományok kandidátusa fokozatra pályázzék.” 1953-tól docensként működött a jogi karon, de írásai már nem jelentek meg.

Abban, hogy egzisztenciáját nem lehetetlenítették el teljesen, valószínűleg szerepet játszott, hogy öccse, Elemér, a kétszeres Kossuth-díjas geológus professzor, akadémikus azok

közé a privilegizált műszaki és természettudományi tudósok közé tartozott, akiknek a szakutódására szüksége volt a rendszernek nagyszabású terveihez. Ez a viszonylagos kímélet azonban kevésbé lehetett vigasztaló a tudósi, szakmai mivoltában leértékelt, identitásában megrendített Szádeczky-Kardoss Tibornak, aki a magyar gazdaságelméleti gondolkodás 1930-as években fellépő új generációjának egyik elismert képviselője volt. 1956. szeptemberi halálakor gyászjelentését testvérei, Szádeczky-Kardoss Gyula és az éppen külföldi geológiai kongresszuson tartózkodó Szádeczky-Kardoss Elemér jegyezték. A Farkasréti temetőben a református egyház szertartásával temették.

Szádeczky-Kardoss Elemér 1903. szeptember 10-én született Kolozsváron. A század elején virágzó egyetem sugárkörében növekedve a tudománynak élő geológus apától tanulta meg a természettudományos gondolkodást. Már gyermekkorában bejárt apja ásvány-földtani egyetemi intézetébe, s elkísérte őt a hallgatóival tett geológiai kirándulásokra. Otthon kezdte elsajátítani az idegen nyelveket is. Csellózott, apjával otthon kamarazenélt, nyilvánosan is fellépett, s elvégezte a kolozsvári konzervatóriumot. 1921-ben érettségizett a kolozsvári református főgimnáziumban. Szülőföldjét elhagyva, de apja pályáját folytatva 1921-ben a budapesti tudományegyetem bölcsészkarára iratkozott be természetrajzot és vegytant hallgatni. Állami javadalmazással vették fel a további gondos képzést adó Eötvös Kollégiumba. Már hallgatóként 1923-tól önálló közet- és földtani vizsgálatokat végzett Észak-Erdélyben. Ennek alapján 1923-ban jelent meg első tanulmánya a *Földtani Közlönyben*, majd ezt minden évben egy magyar és német nyelvű dolgozat követte. 1924-től több előadást tartott a Magyar Földtani Társulatban. 1925-ben ásvány-kőzettani dolgozatával egyetemi pályadíjat nyert. 1925. június 18-án abszolutóriummal befejezte egyetemi tanulmányait. Rá két napra, június 20-án summa cum laude doktori oklevelet szerzett ásvány-kőzettan főtanszakkból Mauritz Béla (1881–1971) professzornál. Doktori értekezésével megnyerte az Eötvös Kollégium díját.

1925. december 28-án szakdíjnokként került Sopronba, a Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolára Vendl (1943-tól Vendel) Miklós (1896–1977) ásvány-földtani tanszékére. Egy hónap múlva, 1926. január 30-tól ugyanott a X. fizetési osztályba sorolt főiskolai tanársegéd lett. 1928. február 1-től kinevezték a IX. fizetési osztályba, de még mindig ideiglenes jelleggel. 1932. július 1-től adjunktusi minőségben véglegesítették a VIII. fizetési osztályban. 1928. május 9-én megszerezte a középiskolai tanári oklevelet természetrajz-vegytan szakra. Az 1928–1929-es tanévre ösztöndíjat nyert a berlini Collegium Hungaricumba, a helyét azonban súlyos tüdőcsúcsburujta miatt nem tudta elfoglalni. 1929-ben beutazta Ausztriát, Dél-Németországot és Svájcot, hogy az Alpok kőzettani és tektonikai viszonyait tanulmányozza. 1930-ban Franciaországban járt, s hosszabb időt töltött a monacói Tengerkutató Intézetben. Egy dolgozatát bemutatták a párizsi Societé geologique de France-ban. Kutatásainak súlypontja Észak-Erdélyből lassan áttevődött Sopron környékére, a Kisalföldre, Nyugat-Dunántúlra. Tudományos pályája ezen szakaszának a lezárása a magántanári habilitációval azonban még az észak-erdélyi vizsgálatok összegzéséhez kötődött.

1931 áprilisában nyújtotta be habilitációs kérelmét a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karára üledékes kőzetek tárgykörből a szükséges iratokkal: bölcsészdoktori oklevél, életrajz, előadásainak tervezete, 15 darab tudományos értekezése, amelyek magyar, német illetve francia nyelven jelentek meg. Mellékelte nyilatkozatát, amely szerint becsület-szavára kijelenti, hogy semmiféle szabadkőműves páholynak nem tagja és nem is volt. Személyes minősültségéről a kar Mauritz Béla professzor javaslatára 1931 júniusában pozitívan döntött, s irodalmi munkásságának megbírálására Mauritz Béla és Papp Károly professzorokat jelölte ki. Mauritz a bírálatában kiemelte, hogy Szádeczky az üledékes kőzetek vizsgálata

terén hazánk egyik legképzettebb szakembere, s kívánatos, hogy a nagy lépésekkel haladó tudományterület ilyen képzett szakemberrel legyen képviselve a budapesti egyetemen. Javaslatukra a kar magántanári kollokviumra és próbaelőadásra bocsátotta a folyamodót. 1932 decemberében mindkét esemény egyhangú elfogadással megtörtént. Ezek után a kar habilitálta Szádeczkyt, s az iratokat felterjesztette a kultuszminiszternek megerősítésre, amely végül 1933 februárjában megtörtént.

Közben Szádeczky állami, úgynevezett kézi ösztöndíjasként (200 pengő utazási ösztöndíj) 1932 őszén és 1933 márciusában Bécs távolabbi környékén és Erdélyben, a Gyulai-havasokban végzett kőzettani kutatásokat. A homokos-konglomerátos-kavicsos üledékek görgetettségfokának megállapítására új módszert dolgozott ki. A témáról két német nyelvű dolgozata jelent meg. Az üledékképződéssel kapcsolatos felismeréseivel függenek össze a mélységi vizek osztályozásával foglalkozó későbbi kísérletei és az első karsztvíz térkép összeállítása. 1932-ben a Széchenyi Tudományos Társaságtól kapott Vitális István (1871–1947) és Vendl Miklós professzorokkal együtt nagyobb összeget szénkőzettani tanulmányokra. Ugyanebben az évben a berlini Preussische Geologische Landesanstaltban is végzett szénkőzettani kutatásokat. Mindezek már új kutatási irányokat jelentettek pályáján. 1934 és 1937 között a pénzügy- majd az iparügyi minisztérium bányászati főosztályának megbízásából a dunántúli aranykutatásokkal kapcsolatban a Kisalföld kőzet- és földtani kutatását végezte. Vezetésével több bányamérnök dolgozott. A műegyetem 1934-es átszervezése után, amikor a soproni főiskola a Műegyetem Bánya, Kohó- és Erdőmérnöki Kara lett, Szádeczky-Kardoss Elemér is új feladatokat kapott. Véglegesített egyetemi adjunktusi megerősítése mellett az 1935–1936-os tanév második szemeszterére előadói megbízást kapott a bányamérnöki tagozat első évfolyamán az Általános ásványtan című tantárgy előadására és a kollokviumok megtartására. A következő, 1936–1937-es tanévtől meghívott szakelőadóként emellett a Rendszeres ásványtan és kőzettan előadója és vizsgáztatója lett.

Közben 1936-ban pályázatot hirdettek a debreceni tudományegyetem megüresedett ásvány- és földtani tanszékére. Kilenced magával 1937 júliusában Szádeczky is beadta pályázatát. Pályázatában azzal is érvelt, hogy eddigi tudományos kutatásai jelentős részét az üledékes kőzetekre vonatkozóan végezte, s az Alföld ásvány-földtani irányú kutatójának mindenekelőtt az Alföldet felépítő üledékes kőzetek vizsgálatával kell foglalkoznia, ami a nemzeti jelentőségű gáz-, olaj-, só-, szén és artézi vízkutatásoknak is egyik alapja. Megemlítette, hogy a Kisalföld ugyanilyen irányú kutatását az ő irányításával végezte el egy munkatársi csapat minisztériumi megbízásából, s a négyéves munka eredményeként a Kisalföld kőzet- és földtani monográfiája közlés előtt áll. A debreceni egyetem a pályázók közül azonban első helyen Hoffer András (1884–1946) magántanárt, a debreceni református gimnázium tanárát jelölte, s Szádeczkyt másodmagával második helyen javasolták. Meglepetésre a kinevezést a negyedik magával harmadik helyre rangsorolt Ferenczy István (1890–1966) szegedi magántanár, állami főgeológus kapta.

Szádeczky 1937 júliusában megházasodott, Lengyel Sándor soproni orvos idősebb lányát, a matematika-fizika szakos Rafaellát vette feleségül. Nem sokkal ezután, 1938-ban megjelent Szádeczky-Kardoss Elemérnek a pályázatban jelzett monográfiája, első nagy önálló műve: *Geologie der rumpffungarischen Kleinen Tiefebene, mit Berücksichtigung der Donaugoldfrage* (Sopron, pp. 444, 1938). 1939. június 30-i ülésén a műegyetem Bánya-, Kohó és Erdőmérnöki Kara egyhangú határozattal kezdeményezte Szádeczky-Kardoss Elemér adjunktusnak az egyetemi rendkívüli tanári címmel való kitüntetését tudományos kutatás terén szerzett kiváló érdemeinek elismeréseképpen. Vendl Miklós dékán a kari felterjesztésben különösen kiemelte Szádeczkynek azt a „teljesen eredeti, kitűnő módszerét, amelyet a kavicsok görgettségé-

nek megállapítására vonatkozóan dolgozott ki”. Hangsúlyozta, hogy „ez a módszer az egész világon a legnagyobb elismerésben részesült, segítségével sok eddig megoldhatatlan geológiai probléma pontos felderítése vált lehetségessé”. Vendl hangsúlyozta, hogy „ugyancsak nagyon értékesek és nagy figyelmet keltők Szádeczkynek a régi folyók folyásirányának rekonstruálására vonatkozó újabb vizsgálatai.” A kormányzó mindezek alapján 1940. április 27-én kelt legfelsőbb elhatározásával megadta a nyilvános rendkívüli tanári címet.

Nem sokat váratott magára a tényleges egyetemi tanári kinevezés sem. Szádeczky 1941 októberében megpályázta azt a megüresedett ásvány- és földtani tanszéket, amelyet 1941 szeptemberétől helyettesként már ő vezetett. A kormányzó 1942. január 24-én nevezte ki ide nyilvános rendkívüli tanárnak. Az új professzornak geológiai, hidrológiai, közettani, szénközettani tudományos dolgozatai jelentek meg, s az ércek geokémiájáról is publikált. Tisztában volt azzal, hogy tudományának milyen jelentősége van háború idején, s gyakorlatias módon nagy aktivitást mutatott a visszacsatolt területek új érc-, szén- és egyéb hasznosítható kőzet-előfordulásainak feltárása, laboratóriumi vizsgálata terén. Sokat dolgozott Kárpátalján, az Északkeleti-Kárpátokban. Sébor János (1890–1965) dékán ezekre is hivatkozva kérte a minisztertől 1944. június 3-án Szádeczky nyilvános rendes tanári kinevezését, amelyet a Lakatos-kormány kultuszminiszterének, Rakovszky Ivánnak az előterjesztésére a kormányzó 1944. október 7-én alá is írt, s ez megjelent a *Budapesti Közlöny* október 15-i számában.

Amikor 1945 márciusában a front elérte a soproni egyetemet, az elmenekült egyetemi vezetés helyett Szádeczky fogadta az egyetem kulcsaival az orosz csapatokat. 1945-ben, amikor a legtöbb vezető értelmiségi belépett valamelyik pártba, ő a Kisgazdapártot választotta. 1945-ben a politikai magatartást vizsgáló egyetemi Igazolóbizottság igazolta, s az 1946-os B-listázás sem érintette. Az 1947 közepén induló hároméves terv megalapozására, végrehajtására szervezte a szénközettani kutatómunkákat. Az 1948–1949-es tanévre dékánná választották. Dékáni székfoglaló előadását *A hazai barnaszénközettani vizsgálatokról* címmel tartotta meg. A ballagó diákoknak hatalmas ütemben épülő, megújuló országról beszélt. Szádeczky-Kardoss Elemér jól alkalmazkodott az idők megváltozott szelleméhez. 1949 márciusában a másodízben kiosztott Kossuth-díj arany fokozatát kapta meg az ásvány- és közzetszemcsék alakját mérő „CPV”-módszer kidolgozásáért. Május 15-én kisgazdapárti jelöltként, de a Függetlenségi Népfront keretében országgyűlési képviselővé választották. 1949-ben az országgyűlés több tudománypolitikai döntésénél volt felszólaló. 1949. augusztus 16-án a miskolci „nehézipari műszaki egyetem létesítéséről és a budapesti műszaki egyetem szervezetének módosításáról szóló törvényjavaslatához” szólott hozzá. Új szellemű intézményekről, az ország első szocialista műegyetemeinek létrehozásáról beszélt.

Közben szeptemberben elindultak az egész magyar tudományos élet átszervezésére 1949 februárjában létrehozott Magyar Tudományos Tanács káderezései, amelyek keretében minden tudománnyal foglalkozó ember, egyetemi tanár, akadémikus, kutató sorsáról, megtartásáról vagy áthelyezéséről, esetleg nyugdíjazásáról, elbocsátásáról döntöttek. Szádeczky-Kardoss Elemért nem csak kítűnő szakembernek, hanem egyúttal „feltétlen haladó gondolkodású... becsületes, őszinte demokratának” is minősítették, s a kevés számú kiemelt fizetésű professzorok közé sorolták (3850 forint). A Gerő Ernő vezényletével kiépülő pártállami tudománypolitika őt is beemelte azok közé a privilegizált műszaki és természettudományi tudósok közé, akiknek a szaktudását fontosnak és felhasználhatónak gondolta az ország természeti erőforrásainak feltárásában, a tervezett nagyszabású iparosításban. Azok közé, akik a szakmai, anyagi megbecsülésért, a kutatási lehetőségekért, vagy a kiváltságokért cserébe, karriervágyból vagy praktikus okokból, esetleg különböző jó szándékú megfontolásokból hajlandók voltak együttműködni. Ráadásul Szádeczky képes volt az új világ új beszédmódját is elsajátítani

és könnyedén alkalmazni. Így lett az 1949. október 2-án megnyitott miskolci Nehézipari Műegyetem első rektora az 1949–1950-es tanévben. Egyúttal vezette az intézmény soproni Bánya- és Kohómérnöki Karát is. Októberben egy újabb káderező már, mint miskolci rektort, franciás szellemű, kiváló szintetizáló agynak nevezte. Tudományos kvalitásainak méltatása mellett kiemelte, hogy kedvenc feladatai közé tartozik a kutatók eredményeinek kiértékelése és munkacsoportokba való szervezése.

Még ez év októberében Szádeczky újabb fontos tudománypolitikai pozícióhoz jutott. Ekkor fejeződött be a Magyar Tudományos Akadémia szovjet mintára történő átszervezése, autonómiájának felszámolása. Gondos előkészítés után, október 31-én a régi akadémia zárt összes ülésével szavaztatták meg az új szabályzatot, a régi tagok nagy részének tanácskozó taggá való leminősítését (lényegében kizárását), s az új tagok megválasztását. Az utóbbiak között volt Szádeczky-Kardoss Elemér is, aki ekkor az akadémia levelező tagja lett. Az akadémia új státusát, szabályzatát az országgyűlés is becikkelyezte. Az 1949. december 13-i ülésen Andics Erzsébet (1902–1986), a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének tagja, egyetemi tanár terjesztette elő a törvényjavaslatot, amelyet Szádeczky-Kardoss Elemér hozzászólása követett. Szádeczky többek között kiemelte, hogy az új világ felismerte, ember-

Árvíz

milliók sorsának javítását, jólétét elsősorban a természettudományok haladása és a haladásnak a műszaki tudományok általi felhasználásával lehet elérni. Az új akadémia mindenre kiterjedően, tervszerűen irányítja majd ennek a tudománynak a művelését. Az új, grandiózus öt éves terv központi idegrendszere a tudományos terv. Az öt éves tudományos terv irányításában és ellenőrzésében már az új akadémiának, mint csúcsszervnek lesz vezető szerepe, hogy Magyarország gazdasági erejének lehető legracionálisabb kihasználását biztosítsa. Hangsúlyozta, hogy ezzel a megoldással a Szovjetunió kipróbált példáját követjük.

A Miskolci Nehézipari Műegyetem 1950 őszén induló tanévet Szádeczky szeptember 15-én még mint rektor nyitotta meg. Értékelte a kezdet sokféle gondjával, sőt a szabotálók okozta problémákkal nehezített, mégis sikeres első tanévet. Hangsúlyozta, „hogy ha a Párt valaminek a kivételét elhatározza, annak célkitűzéseit teljes odaadással teljesítenünk kell”. Ő azonban még júliusban igent mondott a budapesti tudományegyetem meghívására a megürült ásványtan, közettan tanszékre. A tanszékről Mauritz Bélát, Szádeczky régi mesterét és pártfogóját még a Magyar Tudományos Tanács 1949 nyári káderezése nyomán távolították el, két évvel a professzori nyugdíjkorhatár előtt. A budapesti meghívást Szádeczky azzal a reménnyel fogadta, hogy az oktatói működés mellett újra lehetővé válik számára a nyugodt tudományos munka. A magyar földtani felsőoktatás és tudományos kutatás erőteljes fejlesztésének lehetőségét is várta a budapesti Ásvány-Közzettani Intézet átvételétől. Sokat tett az 1946-ban elindított szakgeológus képzés oktatási anyaggal való ellátásáért. Hat egyetemi jegyzete jelent meg. Az akadémia támogatásával új kutatási irányának megfelelően a tanszéken kis létszámú geokémiai kutatócsoportot hozott létre. Budapesti működésének másik fő feladatát abban látta, hogy a Magyar Tudományos Akadémián keresztül részt vehet a magyarországi földtani kutatások szervezésében, irányításában, ellenőrzésében. Az akadémián 1950. november 30-án tartotta meg levelező tagi székfoglalóját *Kőzetátalakulás és szénközetek* címmel. Két nap múlva, december 2-án az MTA közgyűlése rendes taggá választotta. 1952-ben az akadémia kiadásában jelent meg *Szénközzettan* című nagy jelentőségű monográfiája. Ezért tüntették ki másodszor is, 1952-ben a Kossuth-díj arany fokozatával. Ebben az évben a tudományos minősítés rendszerének szovjet mintára történő átalakításakor az elsők között kapta meg, május 19-i keltezéssel az ásvány és földtudományok doktora fokozatot. 1953-ban a második öt éves terv előkészítésekor előadást tartott az akadémián *Barna- és feketekőszénfajtáink a népgazdálkodás fejlesztésének szolgálatában* címmel. Kiindulópontja az volt, hogy a hatalmasra növekvő magyar nehézipar és az azt követő vegyipar nagymértékben növeli a magyar kőszén fontosságát, s a háború előtti szintről két és félszeresére nőtt széntermelés 1959-re ismét két és félszeresére fog nőni. Ennek fényében vette sorra az ország szénmezőit, hogy az ott termelt szeneknek jellemzőik alapján milyen népgazdasági hasznosításával lehet majd számolni.

A magyar tudományt képviselve sokat utazott külföldi konferenciákra, találkozókra. 1953 májusában a Hazafias Népfront jelöltjeként újra országgyűlési képviselővé választották. 1955-ben a tanszéke melletti csoportot az MTA Geokémiai Kutatólaboratóriumává fejlesztette, ahol magmás közzettani-geokémiai, szénközzettani, szénkémiai kutatásokat végeztek. A transzaporizációs elv bevezetésével megalkotta a magmás kőzetek új, genetikai rendszerezési elvét. 1955-ben az MTA kiadásában jelent meg *Geokémia* című alapvető monográfiája, amely világviszonylatban is jelentős volt. Kutatásainak elismeréseként 1959-ben jelentős tudósok részvételével megrendezhette a Nemzetközi Geokémiai Konferenciát. A Geokémiai Laboratóriumban indította el a nagy nyomású és magas hőmérsékletű kísérleteit, hogy a földkéregben a terhelés és göznyomásos hatást elkülöníthesse. Megállapításait összekapcsolta az oceanográfiai kutatásokból levezetett lemeztektonikai mechanizmusokkal. Így a '60-as évek elején szerepe volt a földtudományok nagy újdonságának, a globális vagy lemeztektonikának

a megszületésében. Elgondolásait 1968-ban a *Föld szerkezete és fejlődése* című könyvében foglalta össze. A globális tektonikai szemlélet alapján állva fejtette ki elméletét a kőzetkeletkezés és a Föld dinamikája közötti kapcsolatáról. 1965-ben az ő kezdeményezésére alakult meg önálló osztályként az MTA X. Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya. Ennek Szádeczky-Kardoss Elemér 1975-ig vezetője volt. Az ő szerkesztésével indult el 1967-ben a *Magyar Tudományos Akadémia Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának Közleményei*.

Amint a Szádeczky-Kardoss Elemér a hagyatékát rendező Nagy Béla, *A múlt magyar tudósai* sorozatban megjelent, sok új adatot közlő kismonográfiájában megfogalmazta, mestere „osztályelnökként mozgósította az összes földtudományi ágazat szakembereit a Föld egységes szemléletű, a földi dinamizmust sokoldalúan vizsgáló kutatásra”. A földtudományok integrációjára törekedve évenként ankétokat rendezett *A Föld anyag- és energiaáramlásai* címmel. Az eredményeket 1974-ben *Geonómia* című könyvében foglalta össze. Az új tudománynak ez világviszonylatban is az első alapvetése volt. 1975-ben az akadémia Föld- és Bányászati Tudományok Osztályán létrehozta a Geonómiai Bizottságot. Élete utolsó éveiben ösztudományi nagy elméletén dolgozott, az anyag mozgásának általános tér-idő-sebesség összefüggését leíró univerzális ciklustörvény megalkotásával. 1983-ban, nyolcvanadik születésnapján még nagy elismerésben részesült, megkapta a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetését, de nagy célját, elméletének könyv alakban való megjelentetését nem érte meg, 1984-ben elhunyt. A Farkasréti temetőben az MTA az ELTE és a Geokémiai Kutató Laboratórium képviselői búcsúztatták. Végakarata szerint felesége minden ingó és ingatlan vagyonukat a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta azzal, hogy férje sajtó alá rendezett két utolsó elméleti jellegű művét kiadják, az egyiket angol nyelvre lefordítva is. A *Bevezetés a ciklusszemléletbe* című könyv 1986-ban, *A jelenségek univerzális kapcsolódása* 1989-ben jelent meg, a ciklusszemléletről szóló könyv pedig angolul 1992-ben. A hagyaték többi részéből létrehozott Szádeczky-Kardoss Elemér Alapítvány fiatal kutatóknak ad Szádeczky-Kardoss Elemér díjat, illetve adott Szádeczky-Kardoss Elemér ösztöndíjat.

(A jelen tanulmány a polgári korszak (1848–1944) idején működött egyetemi tanárok életrajzi könyvsorozatának előkészületben levő 3. kötetében megjelenő adatokon alapul. A kötet anyagából megjelent: Kovács I. Gábor: Két sárospataki születésű egyetemi tanár: Finkey Ferenc és Finkey József. In: Széphalom 25. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, Sátoraljaiújrhely, 2015. 429–448. o. A sorozat eddig megjelent, Kovács I. Gábor által szerkesztett kötetei: Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944. I. Diszkrimináció, emancipáció–asszimiláció, diszkrimináció. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012; II. Hit – tudomány – közélet. A Debreceni Tudományegyetem Református Hittudományi Kara (1914–1950) professzorainak életrajzi adattára és életútleírása. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. Ez utóbbiról lásd ismertetésünket lapunk Polcra való rovatában. A jelen tanulmány az OTKA 109209 számú kutatás keretében készült.)